Lapurdum

Euskal ikerketen aldizkaria | Revue d'études basques |
Revista de estudios vascos | Basque studies review

19 | 2016
Numéro XIX

Oztibartarren lexikoa

Iñaki Camino

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/lapurdum/3257>

DOI : 10.4000/lapurdum.3257

ISSN : 1965-0655

Éditeur

IKER

Édition imprimée

Date de publication : 1 janvier 2016

Pagination : 153-168

ISBN : 978-2-95534-134-6

ISSN : 1273-3830

Référence électronique

Iñaki Camino, «Oztibartarren lexikoa», *Lapurdum* [Lanean], 19 | 2016, Sarean emana-----an 01 janvier 2021, kontsultatu 03 septembre 2021. URL: <http://journals.openedition.org/lapurdum/3257> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/lapurdum.3257>

Creative Commons - Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification 4.0 International
- CC BY-NC-ND 4.0

Oztibartarren lexikoa

Iñaki CAMINO
UPV/EHU

1. Oztibarre eskualdea

Gizarte eta ekonomiaren alderditik Oztibarre ez da ongi bereizten Donapaleu eta Donibaneren errealitate sendoetarik, bi hirien artean dago, ixtaklok. Urrun da Hazparne, oztibartarrek ez dute hango merkatura jotzeko ohiturarik ukan: Ibarrolan dioskutenez merkaturako *hurruntxei duzu Hazparne*. Donibane eta Donapaleura, baina inoiz Maulekora ere jo dute. Amikuzen ez bezala, ez dugu Oztibarren Hazparneko euskararen ederra aipatzen entzun, baina mendebaleko mintzoa goresten da: *ba mintzaira ederra da, Baigorri ta, enetako ederra ute, ba, Baigorri ba, Lapurdin e ba* (Zibitze).

Oztibarre ez da Baxenabarreko eskualde handienetarik, Arberoa eskualdearen edo Baigorri-Ortzaize alderdiaren pareko edo da kilometro karratuetan, eta nabarmen Garazi edo Amikuze baino ttipiagoa, baina aintzat hartu behar da Hozta – Arhantsusi – Landibarre herriek eratzen duten triangeluan, Gamarten, Duzunaritzen edo Lekunberrin gaindi ondo-ondoan duela Garazi eta baita haren gizarteko buru Donibane hiria ere, orain astelehenerokoa den merkatuarekila. Nafarroa Behereko hego-ekialdean kokaturik, eskuineko mendi sortak Zuberoatik bereizten du Oztibarre eta erdi hertsirik eta zokoraturik gelditzen da ibarra, baina ez horregatik gizarteko komunikazio saretik landa. Larzabaletik eskuin, Zibitze, Bunuze eta Donaixtin gaindi, Otxaxe igan eta Oztibarrek ez ditu urrun Zuberoako Muskildi eta Urdiñarbe: xiberotarren gizarte berezi eta batu horretara aise iragan daitezke gure eskualdeko abeltzainak. Urdiñarben argi ageri da Baxenabarreko euskararen hurbiltasuna eta eragina. Udan bortuetan elkar ikusten dute alderdi bateko eta besteko artzain euskaldunak; Jutsin 2005ean zioskuten bezala, *juntan baigira*. Jutsiko bidean barrena ere fite gaude Pagola erdi-zuberotarrean.

Zabala da gero Oztibarre ondoko Landibarre herria; dituen lau auzoen bidez hedadura handia biltzen du. Kasik eskualde guztiak ukitzen ditu, izan ere, Baxenabarreraren bihotzean da Landibarre: Amikuze goiti, Oztibarre eskuin, Garazi pean eta Arberoa ezker. Amikuzeko sarbidean da Uharteheri, distantzia euklidearrean eta hizkuntzaz Oztibarrera hurbil den herria. Donapaleu

dago Amikuze ibarreko erdigunean, merkatu eta ekonomia aldetik garrantzi handiko hiria. Etxiden zitekeenez, historiak diosku oztibartarrek Amikuzera jotzen zutela eta orain ere halaxe da: era guztietako zerbitzuetarako, biziki erakarpen eragiten du Donapaleuk.

2. Oztibarreko mintzoa

Garaziko eta Arberoa gehieneko euskararekin batean Baxenabarreko *eskuararen* muin-muinean kokaturik dago Oztibarreko mintzoa, eskualde hauetan heldzen da baxenabartarren mintzamoldea homogeneousunaren *goihen gradora*.

Bestalde, oztibartarrak ez dira Hazparne eskualdeburuaren orbitapean gertatu; hiri horren indarra Aturrialdean, Lapurdiko erdialdean, Amikuzeko mendebalean eta Arberoan senti da, eragina ukan du eskualde horietako mintzoan, baina Oztibarreko datuek erakusten dute Hazparneren eragina ez dela ibarrera heldu. Izatekoz, Landibarre bustitzen dute Hazparnetikako eragin horren tantek, lexikoaren alderdi batzuetan.

Oztibarreko *eskuara* ongi ezagutzen duen Xarles Videgain hemen omenduak aski batasun hauteman zuen ibarrean (1989: 30, 38) eta lekuko oztibartarrek ere batasuna senti dute ibarreko mintzoan, baina Arhantsusin Amikuzeren hurbiltasuna ageri da eta Hozta ere berezitzat aipatu digute: xuketan mintzatzeko ohitura ukan dutela eta Oztibarren oro har egiten den baino haboro entzuten zaiela xuketan, jende hoztarrek nonbait Garazira joateko joera ukan dutenez: senar-emazteen artean to eta no egin ohi da Oztibarren.

Oztibartarren hizkuntza-komunikazioaren gaian ohar bat egin behar da Zuberoaz: auzo eskualdea da oztibartarrentzat, baina orografiak bereizirik mendiez bestaldean da. Ezagun du Oxkaxez bestaldeko mintzo zuberotarra eta Oztibarrekoa anitz ezaugarritan desberdinak direla, baina halaz ere elkarren ondoko ibarrak dira: oztibartarrek Xiberora garaztarrek ez duten sarbide orografikoa izateak eragin duke Oztibarreko herrietan zuberotarren ezaugarritzat jotzen ditugun era batzuk lehen eta orain erabiliak izatea eta aldiz, garaztarren mintzoan ez agertzea. Ondoan Zuberoa izateak halako batasun bat eragin du ekialdeko Baxenabarren; ongien Zuberoan gorde diren ezaugarri zahar zenbait Amikuze eta Oztibarren ageri dira, baina Garazin ez, edo hein berean ez bederen. Amikuze eta Oztibarre bete-betea sartzen dira ekialdeko Baxenabarreko euskararen, franko ezaugarritan zuberotarren mintzo-ohiturei hurbil, baina hondarreko mendeetan eragin handia etorri da mendebaleatik, erdiguneko Euskal Herritik: ekialdean gorde diren ezaugarri zaharren geografia-eremua bakantzea eragin dute ezkerretik jin tasun berriek: XVIII. mendeko Oztibarren aditz-izenean *-ten* → *-tzen* lerratzea gertatzen ari zen.

Alderdi guztietarik euskarak inguraturik den Oztibarre eskualdeak ez genezake etxiden berezko hizkuntza-ezaugarri ugari izatea: harritzeko litzateke ondoko ibarretan ageri ez diren tasunak Oztibarren ausarki ager balitez, hau da, tasun endemikoak, eksklusiboak, oztibartarrenak baizik ez direnak ibarrean ugari baleude. Honelako eskualde arras erdigunekoek komunzki saihetsetako herrietan ondoko ibarretako ezaugarriak ukaiten dituzte, haien eragina jasan ohi dute, areago eskualdeak geografian hedadura zabala hartzen baldin badu; alta, Oztibarre ez da ibar handia. Nafarroa Behereko euskararen inter-komunikazioen erdigunean edo erdigune honetatik hurbil egoteak eragin duke oztibartarren euskararen berezko ezaugarriak batere ez izatea: ez dute

berezko berrikuntzarik sortu, ez dira ondoko euskaldunez bestela mintzatu: nabarmena da muga adlatiboko *-radino* aldaera, Oztibarren aurkitu dugun tasun berezi bakarra, Amikuzeko *-radio* gogorarazten diguna; gaude bi aldaerok Donapaleuren orbitapean gordeak ez ote diren.

Alderdi lexikoan ere berezitasun guti batzuek bereizten dute Oztibarre ondoko eskualdeetarik. Hitzetan *askaot* 'haize zirimola, zurrumbilao' aipa liteke (Bun, Jut, Lar), Pagolan *kaxkabot* erraten dena; Garazi-Landibarren *tirurite* & *tiuite* darabilte. Aldaera fonikoetan ere badira ale berezi bakan batzuk Oztibarren: *ainhera* 'enara' —baina Landibarren *in̄hara* & *in̄ara* dakar EHHA-k—, *lanbrots* 'xirimiria, langarra' (Jut, Lar) —Urđiñarben bezala—, *perret* 'aketza, umea egiten duen zerri arra' —Landibarren *herautx* & *eautx* gorde da eta Ezterenzubi, Gamarte, Irisarri, Hazparne, Izturitze eta Aturrialdean ere *herauts* & *erhauts* dago—, *toto* 'hazitegia, mintegia' (Lan, Jut, Lar, Don) —Baxenabarren ez dago beste inon; Zuberoan Pagolan dago eta Larrainen proposamen onetsia da; Zuberoan nagusi da *soto*—, *xitxer* 'kazkabarra, txingorra' (Lan, Lar) —Domintxainen eta Pagolan bezala—..., baina ez dugu datuetan Oztibarren baizik baliatzen ez den hitz edo aldaera ugari sumatu, alderantziz baizik. Oro har oztibartarrek ibiltzen dituzten hitz edo aldaerak ezagunak dira inguruko eskualde zenbaitetan. Oztibartarrek inguruko mintzoekin batean eta horiek aintzat harturik ondu dute beren *eskuara*, eta beharbada horregatik da zaila, alderdi lexikoa aintzat hartu gabe hitzun bat oztibartarra ala garaztarra den bereiztea, horregatik zail da Oztibarreko berezko ezaugarri markatzaileak aurkitzea. Hitzun oztibartar baten kasuan baina, mintzotik aiseago jabetuko gara zein eskualdetakoa den Baigorrialdeko edo Amikuzeko lagun bat.

Konparazione, Amikuzeko hitzun batek Oztibarren entzuten ez diren honelako ezaugarriak erabiltzen ahal ditu:

- *ü* fonema palatalizatua
- *i-u* > *ü-ü* bokal sekuentziaren asimilazioa aitzinerat
- *-oin* > *-uin* & *-uñ* bokal hersketa
- *etxengo* 'etxeko' lokatiboa, Xiberoan *etxenko* dena
- *bañotek* 'bakar batek' erako *-ot* atzizki txikigarria, baina ohart Oztibarren badela *-xot* atzizkia: *handixot*, *ttipixot*...
- datiboaren morfema bikoizturik duten aditz laguntzaileak: *zindatazün* 'zenidan' (Arrüeta-Sarikota)
- moduzko perpausetan partizipio bururatua beharrean aditz-izena baliatzea: *uai libertitzez ai zizte lanian* 'orain dibertituz ari zarete lanean' (Zohota); aldiz, beste alderdietan egitura horretan partizipioa baitezpadakoa da; cf. Arberoako Mehaineko *hau pusatuz atheako uk*

Baxenabarren ezaugarri sail batek ez du Oztibarre ondoko mintzoetarik bereizten, ez da ibarrean berrikuntzen sail sendo bat garatu, ondoko auzo baxenabartarretarik ez dira nabarmen bereizten, horregatik, Garazi eta Arberoakoa bezala, oztibartarren *eskuara* arras hurbil da Nafarroa Behereko mintzo nuklearrari, ez du bereizgarri eskusiborik. Mintzoaren aldetik oztibartarrek ez dute beren burua erakusterat eman, bereizgarri handirik gabeko mintzoa darabilte, historikoki inguruarekiko komunikazio maila handia ehun dute. Baxenabarreko erdigunean kokaturik, trantsizioan gertatu da inoiz, ipar eta hegoko aldaeren arteko desberdintasuna gauzatzen den eremuan: anbiguotasunez jokatu du *ginakon* / *gindakon*, *zinakon* / *zindakon* etenarekiko. Baxenabar iparreko era *-nd*-dunak eta hegoko era *-n*-dunak biak batera baliatzen dituzte oztibartarrek. Berebat, lehen pertsona datiboko morfeman ere bitasuna aurkezten digute: hegoalderago nagusitzen den *da*

eta iparreragoko *ta*, bi alomorfoak ageri zaizkigu Oztibarren. Baxenabarren ipar eta hego arteko trantsizioa dirudi egin duela Oztibarrek, ipar eta hegoko jendeekin eskuz esku halako komunikazio maila ona gorde du, hizkuntza-bitartekaritza lana eginez; konparazione:

- zuberotarrek gaztainaren morkotsa *mardots* deitzen dute eta amikuztarrek, berriz, *garbots* & *garbuts*; oztibartarrek batzuekin eta besteeekin egokitzeko konpromisoko *gardots* berrikuntza sortu dute (Lan, Jut, Lar)
- *oilanda* orokorra dugu Landibarren eta *ollanda* Jutsi eta Larzabalen, baina Amikuzen bezala, *pullarda* mailegua dago Jutsin eta *pularda* Larzabalen
- Baxenabarren ohikoa den *ortzegun* dugu Oztibarren (Lan, Jut, Lar, Ibarro), baina baita *ostegun* (Lan) eta *osteun* (Lar) ere; berebat, *ortzirale* (Lan) & *ortziale* (Jut) ditugu, baina baita *ostiale* (Lar) ere
- Ipar Euskal Herriko ipar zabalean lege *pazko* ageri da Landibarre-Larzabaleetan, baina pagolarren eta xiberotarren gisa, jutsiarrek *bazko* diote; berebat, *bestaberri* ibiltzen dute jutsiar, pagolar eta zuberotarrek, baina iparrerago bezala, Larzabale eta Landibarren *p(h)estaberri* ibiltzen da eta *phesta* darabil Jutsiko lekuko batek (Videgain 1989: 1164)

Garaziko *eskuarari* ageri da lotuen Oztibarrekoa, lekukoek berek eta hizkuntzalariak dakusate hori eta balirudike soilik hiztegiaren alderdiko ñabardurak direla Oztibarre vs. Garaziko ekialdea bereiztea ahalbidetzen dutenak, baina guretzat berrikuntzen salbuespenak garrantzizkoak dira, errate batera aditzetako *-ki* atzizkirik eza: Amikuze, Zuberoa, Erronkari edo Zaraitzu bezala, berrikuntza honetarik landa kokatzen da Oztibarre, hain zuzen ere Aezkoa edo Garazi ez bezala. Gramatikaren aldetik Garazik baduen berrikuntza hau falta du, ez da Oztibarren *-ki* aditz atzizkirik, baina Nafarroa Garaian eta Lapurdin bai: Epeldek are bardohtar batengandik *izaiki* bildu du (2003: 129); eta Baigorri eta Garazin ere bai. Azken buruan, Baigorrialdea eta Garazi lotuago egon dira ezaugarri hau baduen Nafarroa Garaia. Tasun berri honen hedadurari Oztibarre immuneago egon da: Baxenabarreko saihetsean delako, menturaz? Ezaugarri hori ez duten ondoko Amikuze eta Zuberoari atxikirik egon delako eta horiekiko hizkuntza hartu-emanak eragin duelako oztibartarrak *-ki* berri horretaz ez jabetzea? Ez da aise arrazoi sendoak ematea, izan ere oztibartarrek Donibane-Garazira ere jo ohi dute, astelehenean egin ohi den merkatu garrantzitsura, baina baita Donapaleura ere, eta hainbatek Donapaleura gehiago Donibanera baino.

Berrikuntza batzuek hedadura bat eta beste batzuek beste bat ukaitea zerk eragin duen jakitea sekula ez da aise: *izan*-en Nor adizkietan *nd* edo *nt* izatea —*ginden* & *ginten* ‘ginen’, *zinden* & *zinten* ‘zinen’— berrikuntza analogikoa da eta Baigorri salbu, Baxenabarre gehienez bezala Oztibarre eta Amikuzen ageri da, baina Xiberoan ez; adizki itxuraz berri hauekiko Oztibarre ez da immune izan, Baxenabar ekialde guztiak berrikuntza hau darabil. Anitz ezaugarri berriren abiauneaz eta garaiaz ez dakigu gauza handirik. Beste ezaugarri batzuek erakusten digutenez, Oztibarren ekialdeko ezaugarri zahar batzuk gorde dira, baina Lapurdi eta Baxenabarre gehienez berriztaturik daude: *eraman* —*eamaiten dut* (Izu), *eramain* (Jut); baina baita *ereman* (Jut) & *eeman* (Arh, Lar, Ibarro) & *eemaitia* (Jut) ere—, *heben* (Arh, Izu, Jut, Ibarro) —baita *hemen* (Izu, Jut) ere; XVI. mendean *heben* zerabilen Etxeparek Garazin eta orain ere *heben* dakar EHHA-k Gamarten—, *hoge* (Lar, Ibarro) —nahiz *ogoi* & *hooi* ere ibiltzen diren (Lar)—; Amikuze, Oztibarre eta Landibarren salbu, Baxenabarren *hogoi* berrikuntza ibiltzen da.

Oztibarreren kokaguneak behartu gaitu haren alderdi lexikoa ardatz bat baino gehiagoren arabera aztertzea: Baigorri-Ortzaize eskualdea ez du hurbil, baina Baxenabarre erdialdeko Irisarri, Heleta edo Armendaritze herriak, goitixeagoko Amikuze eskualdea eta Garazi nahiz Xiberoa hurran ditu Oztibarrek, horregatik hitzak eta hauen aldaera fonikoak ikertzean eskualde horietako guztietako emaitza ere aintzat hartu dugu, ezina baita bestela Oztibarreko alderdi lexikoa sendo aztertzea. Ondoko ibarretarik Oztibarre lexikoki bereiztea ez da aise, ez du berezko tasunik, inguratzen duten ibarrekiko lotura geolinguistiko hertsia ageri du, komunikazio maila sakona erakusten du ondoko eskualdeekin, auzoei hertsiki estekaturik dago. Hitz eta aldaeretan forma hedatuak darabiltza, saihetsetako Amikuze, Zuberoa edo Erronkarik frankotan ez bezala. Aldera dezagun Amikuzeko mintzoarekin etsenplu batzuen erakusteko:

Oztibarre	Amikuze
<i>basurde</i>	<i>basaurde</i>
<i>eguerdi</i>	<i>egordi, egurdi & egürdi</i>
<i>gorringo</i>	<i>korringo</i>
<i>hurran</i> ‘hurbil’	<i>hurren & hürren</i>
<i>ikhazkin</i>	<i>ikhatzile</i>
<i>leizafn & lezafn</i>	<i>leizamin & lezamin</i>
<i>mertxika</i>	<i>mixtika</i>
<i>oihan</i>	<i>oihen</i>
<i>otsolahar</i>	<i>otsonahar</i>
<i>perrexila</i>	<i>pexil(a)</i>
<i>urtxintx</i>	<i>burxintxa & burtxuntxa</i>

3. Oztibarreko eta ondoko ibarretako lexikoa

Ipar Euskal Herriko mendebaletik —Lapurditik— hizkuntza-eragina heldu da Baigorriara bereziki eta baita hein batez Arberoa ere. Ekialdetik eragin handia etorri da historikoki Amikuze ibarrera Zuberoatik eta Oztibarrera ere bai, bereziki herririk ekialdekoenetara, baina ez Amikuzeko ekialdera bezainbat. Baxenabarreko alderdi lexikoaren azterketa egiterakoan ezin ahanzi da Lapurditik nahiz Zuberoatik Nafarroa Behereko euskarara heldu den hizkuntza-eragina: Baxenabarreko erdialdearen eskuineko saihetsean kokaturik dagoen Oztibarreko hitz eta aldaerak ikertzen hasiz gero, aintzat hartu behar dira bi eraginok. Konparazio saio luzea egin ondotik, alderdi lexikoko adibide sorta handi baten bidez aurkeztuko dugu gure ikuspegia. Iturria *EHHA* da funtsean, Xarles Videgainek eskualdean 1984-94 artean artoski bildu hitz eta aldaerak.

3.1. Mendebalarekiko eta hegoaldearekiko aldea

3.1.1. Baxenabarreko mendebalean baliatzen diren hitz batzuk Oztibarre ondoko landibartarrek ibiltzen dituzte, baina oztibartarrek ez. Usu ezker jotzen du Landibarre, mendebalera, Arberoa aldeko hitzetara; Hazparneko berri ere badakargu:

alhaleku (Lan) —Hazparnen **alhabide*, **larre*—, *arbole* (Jut, Lar) & *arbule* (Lan) & *arbola* (Lan) —Hazparnen ere *arbola*; Euskal Herri gehieneko hitza da *arbole*, ez Arberoakoa bakarrik; bestalde, Larzabalen *zuraitz* dago ere—, *ateka* ‘ataka, langa, xehela’ (Lan) —Hazparnen *jela* eta *zerrailu* baina galdera ikurra darama bigarrenak—, *gako* ‘giltza’ (Lan) —Hazparnen *gako*—, *haizemalda* ‘geriza, haizearen babesa’ (Lan) —Hazparnen *malda*—, *manta* & *basamanta* ‘menda, menta’ (Lan) —Hazparnen *hostomanta*; cf. Jutsi eta Larzabaleko *pheldo*—, *ondoxuri* ‘udaberriko ziza, *Tricholoma georgii*’ (Lan) —Hazparnen *pentzetako onddoxuri*—, *orma* ‘izotzaldi gaitza’ —lekuko landibartarrak onetsi proposamena da; Hazparnen *hormabeltz*, **hormakarroñ*—, *zubi ziri* ‘eskailera maila’ (Lan) —Hazparnen *maila*, *martxa*—.

Aipa litezke beste pare bat ele ere gure eskualdean, Baxenabarreko mendebalean ageri direnak: *pixuntzi* ‘zerriaren maskuria’, atlasak Jutsin bildua —Hazparnen *pi[z]untzi*—, eta bestalde *sapa* ‘bero zakarra, sargoria’, Landibarre, Jutsi eta Larzabalen bildu dena —Hazparnen *lur eosi*, **sapa*—; egiazki hitz hau Baxenabarre erdigune eta hegoaldean, Nafarroan eta Lapurdin ibiltzen da.

3.1.2. Bestalde, franko dira Nafarroa Behereko hegoaldean baliatzen diren hitzak, baina Oztibarren ageri ez direnak. Hona sorta bat, lehenik bokalez hasiak dakartzana:

abere ‘zaldi kunda, zaldi jendea’ Baigorri eta Garazi aldean & *abre* Alduden —izan ere, Oztibarren ez da adiera horretan baliatzen; hona Videgainen tesiak Izuran bildua (1989): *aberia behi-klasa uzu, le bovin*; Ibarrolan ere “*abere bat*” *behiendako* dio lekukoak—, (*adar*)*xixto* ‘aberearen adar zuzenak, bihurtune gutikoak, gorak’, *a(h)ari* ‘ardiak ernalarazteko baliatzen den ar osoa’ —Baxenabarre gehienez *marro* izendatzen da eta zikiratuari *ahari* erraten zaio, Zuberoan bezala—, *aketz* ‘ume egiteko gai den zerri arra’, *alki* ‘ardi jeizteko jarlekua’ —erabilera hedatua du Lapurdin eta Hego Euskal Herrian—, *apotzale* ‘zapaburua’ (Baigorri) & *apotxali* (Aldude) & *apozaal* (Luzaide) —cf. *apozauli* Nafarroa Garaiko Erratzun—, *aska* ‘abereek jateko aska edo ganbela’, *astopulo* & *astopullo* ‘astokumea’ —Bidarra, Irisarri, Garazi barne—, *arkhuntze* & *aurkintze* ‘abere emeen natura, alua’, *at(h)e* ‘atea, borta’, *axal* & *azal* ‘kailua, zerriaren azala’, *azazkal* ‘behiaren apatzak, aztaparrak’, *erroitz* ‘amildegia’ & *erroiztu* ‘amildu’ (Arnegi, Baigorri, Bidarra) & *erroitz* (Aldude), *esti* ‘behi eta idiak gibelera joanarazteko’ —Aldude, Luzaide eta Behorlegin baizik ez; bestalde, *arre* orokorra ere ibiltzen da Baxenabar hegoaldean—, *eurieskale* ‘okiloa’ (Luzaide, Ezterenzubi), *ezkerraihen* ‘lurruntza, aihena, *Convulvulus arvensis* landarea’, *iphurdiko ertze* ‘ipurtetxea, ondoertzea’ (Ezterenzubi, Behorlegi), *izterkakotz* ‘aberearen iztazaina, eserilekua’, *oi(h)artzun* ‘oihartzuna’ —Lapurdin ere bai—.

Hona hemen kontsonantez hasten direnak:

behite(g)i ‘ukuilua, korta’, *bilarrozi* & *bil(h)arroxi* ‘urruxa gaztea, oraino biga/miga ez dena’, *busuntsa* ‘makala, *Populus nigra*’, *filet(a)* ‘solomoa’ —Landibarre barne—, *gatina* ‘alanbrea’, *gaur* ‘egun’, *haizeitzalgune* ‘haizearen babesean’ —ipar Lapurdiko Bardoze eta

Urketan ere (*h*)aizitzal dago—, *haux* —behiak deitzean *haugi*-rekin batean errana (Behorlegi, Ezterenzubi, Uharte)—, *kotera* ‘teilatuko ura jaisten den hodia’, *kozkotari* ‘okila’ (Aldude, Baigorri, Ezterenzubi, Luzaide), *kuku* ‘txorimaloa’ —Beskoitzen, Hazparden eta Garazin; Phagolan *kükü*—, *langar* ‘xirimiria, lanbroa’ (Aldude, Luzaide) & *lankar* (Baigorri, Bidarra), *larraotte* ‘matxinsaltoa’, *lore*, *malda* ‘aldapa’, *muga(h)arri* ‘mugarria’, *pikotatu* ‘mokoaz arrautza hausten hastea’ (Baigorri, Behorlegi) & *pikokatu* (Ezterenzubi), *puda* ‘adar mozteko tresna’ (Aldude, Arnegi) & *poda* (Ezterenzubi) & *pedoi* (Baigorri), *puthargi* ‘ipurtargia’ (Ezterenzubi) & *puttargi* (Arnegi, Luzaide), *pitrail* ‘etxearen murru batetik besteraino doan zurezko pieza horizontala’ (Irisarri, Arnegi, Luzaide, Behorlegi), *pottoko* & *pottoka* ‘moxala, xamaria’ (Luzaiden eta Baigorrialdean), *sai* ‘putrea’ —Baigorri eta Bidarrain; Behorlegi eta Uharten proposamen onetsia da—, *sarnafera* ‘Donibane gaueko sua’, *soinki* ‘solomoa’ (Aldude, Baigorri) & *xoinki* (Uharte), *tripotertze* ‘ipurtestea, ondoertzea’ —Irisarri eta Luzaide artean bildu da—, *trunko* ‘arbola jaurtikiaren enborra, osorik edo mozturik’, *xerri iltze* ‘zerri hiltzea’, *xerri kutin* ‘txerrikumea’ —Garazi eta Baigorrialdeaz landa, Irisarri eta Armendaritzen ere ibiltzen da—, *xerrite(g)i* ‘txerritegia’, *xixa* ‘ziza horia, *Cantharellus cibarius*’, *xutikako* ‘etxegintzan gailurrari eusteko pean ezartzen den goitik beherako egurrezko pieza’ (Arnegi, Luzaide) & *zutikako* (Aldude) —Baigorri *puntzuin*, Bidarrain *pontzoin*—, *zaldiko* ‘moxala, xamaria’ (Baigorrialdean), (*abar*) *zama* ‘adar sorta’, *zelai* ‘ordokia, lautada’, *zerradura* ‘hesia, itxitura’, *zerriazpi* ‘urdaiz azpikoa’, *zezenko*, *zikiro* ‘ahari irendua’, *zingarrazpi* ‘urdaiz azpikoa’, *zirurika* ‘haize zurrunbiloa’ (Aldude, Uharte); oroit Garazin *tirurite* dela eta Landibarren *tiuite*.

3.1.3. Hona Nafarroa Behereko hegoaldean baliatzen diren aldaera sorta bat, Oztibarren ageri ez zaizkigunak:

andereorratz erdal ‘libellule / libélula’ (Ezterenzubi, Uharte) —cf. *orratzile* (Jut, Lar) & *orratz* (Jut)—, *arratoin* (Aldude, Luzaide), *artzar* ‘zaharregiz hiltzeko den ardia’ (Aldude, Baigorri, Ezterenzubi), *astokume* —Garazin nahiz Baigorri—, *ba(h)azizkor* ‘kazkabarra, txingorra’, *errebesta* ‘jai errepikatua’ & *errepesta* —Oztibarren *arra-* aurizkia dago hitz honetan—, *estreka* ‘bide hertsia, estarta, inta’, *gatin(a)* ‘behia lotzeko katea’, *goorapen* ‘ilgora’, (*h*)*erze* ‘hesteak’ (Bidarra, Aldude, Uharte, Gamarte), *ihaurgi* ‘ihaurkina, abereen azpigarria ukuiluan’, *ik(h)aztoi* ‘txondorra’ (Bidarra, Aldude, Baigorri, Arnegi) & *ikaztei* (Gamarte, Luzaide), *itxaloska* ‘zaldi jendea lurtean iraulka aritzea’ (Luzaide) & *itzaloska* (Baigorri) & *itzoroska* (Bidarra), *karakol*, *korle* ‘ardiak jaisteko itxitura’ (Aldude, Arnegi, Luzaide), *kormots* & *kormuts* & *mokots* ‘gaztainaren morkotsa, oskola’, *leiztor* (Arnegi, Bidarra) & *leztor* (Luzaide) —ezagun du Hegoaldearen hurbiltuna; cf. *liztor* Alduden—, *oraino* ‘oraindik’, *panego* ‘hegabera, azpizurria’ —gainerateko Baxenabarren *paneo* & *paneu*, baina Irisarri, Izturitze eta Lapurdiko Makean ere -g- du—, *pettitterrege* ‘txepetxa’, *pualleria* & *puaileria* ‘hegaztiak’ —baita Jutsin ere, baina Landibarre-Larzakalen *pualla*—, *subebandi(l)* ‘surangila’ & *subeangir* & *suangila* —Baxenabar mendebalean ere eredu iduria aldaera gehiagorekin—, *sugebiper(a)* ‘sugegorria’ —mendebalerat, Lapurdin bezala, *subebiper* Bidarrain—.

3.2. Oztibarre Baxenabarreko erdigune-hegoalderat pivotatzen

Baxenabarre guztikoak ez diren hitz eta aldaeren artean, hau da, Baxenabarreraren barrenean eskualde bateko kolore berezia dutenak bilatuz gero, erdigunea eta hegoaldea batzen dutenek sorta ederra eratzen dute. Erdigune eta hegoaldeko sorta lexiko ugari honen partaide ageri zaigu usu Oztibarreko euskaldunen mintzoa. Etsenplu frankoren bidez aurkez daiteke:

3.2.1. Hitzak

Oztibarre ingurukoak eta Garazi alderdiko hitzak dira honakoak; inoiz, baita Baigorri alderdikoak ere; bokalez hasiak dakartzagu lehenik:

aarzabal ‘abere adarzabala’ (Lan), *amula* ‘otsoporrúa, anbuloa, *Galanthus nivalis*’ (Lar) —Irisarrin legez; Garazin *anbula*, Alduden *anbulo*, Bidarra-Baigorri *amulo*, Lapurdin *anbulo* & *anbulu*; Landibarren *basatipula*—, *asti* ‘beta, aizina’ (Jut) —Larzábalen galdera ikurra dakar atlasean—, *atheka* ‘mendilepoa’ (Lar) —Garazin Gamarten eta hegoalderago Ezterenzubín ageri da; Baigorri galdera ikurra darama; Nafarroan eta Ipar Euskal Herriko bazterretan *lep(h)o* nagusi da; Amikuzen *arteka* ibiltzen da—, *azpixon* ‘azpizuna’ (Lan, Jut, Lar) —hedadura du: Baxenabar erdialde, Garazi, Baigorrialde, Lapurdi eta Nafarroa Garaian ibiltzen da—, *eazarri* ‘euri jasa, euri zaparrada’ (Jut, Lar) —Garaziko Gamarte, Behorlegi eta Ezterenzubín *eazarri* ageri da eta Zuberoako mugan *iazarri* Urdiñarben; aldiz, Nafarroa Garaian *erauntsi* dagoen bezala, Zuberoan nagusi da *iauntsi* & *eauntsi*, baina bada *isola* ere; *uhar* ibiltzen da Aturrialdean, Hazparnealdean, Arberoan eta Amikuzen—, *elauso* ‘elur jauzia’ (Jut), *ezkabia* ‘abereen legena, sarna’ (Lan) & *ezkabe* (Jut), *iguzki(h)aize* ‘ekialdeko haizea’ (Jut, Lar), *irasaar* ‘irasagarra’ (Lar) & *iasaar* (Lan, Jut), *izokin* (Jut), *ortzantza aire* ‘ekaitza, erauntsia’ (Lar), *usmatu* ‘zakurra usainka aritzea’ (Lan) —Garazin, Alduden eta Bidarrain ageri da—.

Hona orain kontsonantez hasiak direnak:

barratt ‘abere potrobakarra’ (Jut, Lar) & **berretta* (Lan), *basaarrosa* ‘otsolaharra, astoarrosa, sasiarrosa’ (Lar), *bazkasari* ‘abereen belarraren ordaina’ (Lan), *bethalde* ‘behi saldoa’ (Jut), *buruka* ‘behiak buru-ukaldika aritzea’ —Amikuzeko Garrüzen *joka* ageri da eta Landibarren *jokatu*—, *buruzaal* ‘zapaburua’ (Jut) & *zipaburuzaal* (Lan, Lar) —ezker ere jotzen du *buruzaal*-ek: Makea, Armendaritze, Irisarri, Uharte, Arnegi gehi Garazi ekialdera, baina *zipa* dago Hergaraiko Behorlegin; Irisarrin eta Baxenabar ekialdean *zipaburuzaal*; Baigorri *aphotzale* eta Alduden *apotxali*; Zuberoan *xahalboka*—, *gielerrai* erdal ‘fressure / asaduras’ (Lar), *har* ‘zuldarra, behiaren azala zulatzen duen gaitza’ (Lar) —Garazin, Baigorrialdean, Baxenabarreko mendebalean eta Lapurdin legez—, *harzori* *Sturnus vulgaris* txoria, erdal ‘étourneau sansonnet / estornino’ & *harxori* (Jut) & *artzori* (Lar) —Oztibarren berean baita *behor(t)zori* ere (Lan, Jut, Lar) & *behorxori* (Ibarro)—, *hozi* ‘lursagarraren ernamuina’ (Jut, Lar), *joandoneane udare* ‘udare ttikia’ (Lan) —Garazi eta Arberoako herriekin partekatua; Uharten *jondonaane udare* erraten da eta Armendaritzen *Jondonaane madari*—, *kaasel* ‘ateburua’, erdal ‘linteau / dintel’ (Lar), *khorbe* ‘abereen aska edo ganbela’ (Lar) & *ghorbe* (Jut) —Zuberoan *mand[3]etea* ibiltzen da eta Euskal Herri zabalean *aska* edo *ganbela*—, *kotxu* ‘ardiak eta behiak jaistean esnea biltzeko ontzia’ (Jut, Lar) & *kotxe* (Lan), *kusku* ‘egoskariaren azal edo leka’ (Lan, Jut, Lar), *lipu* ‘armiarma’ —Oztibarren eta Garazin; Aldude-Baigorrialdean *lupu*, Amikuzen *abaña* & *amaña* & *tardaña*, Zuberoan *añharba* eta Lapurdin *armiarma*—, *maingueria* ‘ardiak

zango muturrean duen eritasuna' (Lan, Lar) & *mainguria* (Jut) —Garazin eta Baigorri ageri zaigu *maingueria*—, *menotak* 'behiaren bi zango lotzeko traba' pluralean jokaturik (Jut), *ninika* 'zuhaitzaren kimua, puia, amua, begia, botoina' (Lan, Jut) —Alduden, Baigorri eta Garaziko Arnegin ageri da—, *part(h)adera* 'atea lotzeko zatia', *putzu* (Lan) —Hego Euskal Herrian ibiltzen da, Nafarroa barne, baina Baxenabarre iparrean ez—, *sugai* 'erretzeko egurra' (Jut), *tiuite* 'haize zurrumbiloa' (Lar), *ttotto* 'ardi jaisteko aulkitto' (Lan, Jut), *xingar(h)ezur* 'txongoa, txungurra' (Lan, Jut), *zego* 'esne biltzeko ontzia' (Lan) & *zero* (Lar) & *zeo* (Jut), *zirimola* 'haize zurrumbiloa' (Lar).

3.2.2. Aldaerak

Oztibarre ingurukoak eta Garazi alderdiko aldaerak dira honakoak; inoiz, baita Baigorri alderdikoak ere; hona lehenik bokalez hasiak:

ahate eme —Garazi-Baigorrialdean bezala; Zuberoan *ahatama* & *ahate ama* eta Amikuze eta Domintxainen *gitama*—, *apeatatz* 'gabiraia, belatxa' (Lar) —cf. *belatx* (Lan, Jut); Baxenabar erdialdetik beheetik Gamarte eta Uharteko *ap(h)alatz*-ekin batean doa Larzabale; Ipar Euskal Herriko erdigunean nagusi da *belatx* eta Zuberoan *esparbé(a)*—, *apotzar* 'apoa, zapoa' (Lan) & *aphutzar* (Lar) —Garazi eta Baigorrialdean ageri da *apotzar*; *ap(h)o* dago, bestalde, Oztibarre, Garazi eta Baigorrialdean—, *arrap(h)esta* 'jaiegun jakin baten errepikaldia' (Lan, Lar), *eskeler* 'eskailera' —hegoaldean Garazin *eskeler*-ekin batean bada *eskaler* ere; Baigorrialdean *eskaler* eta *eskalera* ditugu—, *espare* 'ezpataeulia, *Tabanus bovinus*' —Garazin ere *espare*, baina Arberoa *lespada*; hegoalderago Aldude eta Baigorri *espara* diote eta Bidarrain *lezpar* proposamena onetsi da; Lapurdin *lezpada* & *lespada* ditugu eta Zuberoan *espai* & *espae*—, *ihalozka* 'zaldia lurrean iraulka aritzea' —hegoalderago *ihalozkatu* (Gamarte, Arnegi), *i(h)aloska* (Behorlegi, Ezterenzubi), *jaloska* (Uharte), *ildoska* (Aldude) aldaerak ditugu; Lapurdin nagusi da *iharroska*; kasik Oztibarren bezala Pagolan *ihaloska* ibiltzen da eta Amikuzen *ihauzka* & *ihauska*, baina Domintxainen *inharroska*—, *ihausi* 'zerri emea ar eske egotea' (Lan, Jut, Lar) —Luzaide, Arnegi, Gamarte eta Ezterenzubin ere *ihausi*; aldiz, Behorlegi, Uharte eta Alduden *iausi*, baina Baigorri eta Bidarrain *ihaus*; Zuberoan eta Amikuzen *e* da hitzeko lehen bokala—, *ilharre* 'ainarra, txilarra' (Jut, Lar) —Zuberoa gehienez bezala; Aezkoan ere *ilarre* ibiltzen da eta Erronkarin *ilaurre*; Zaraitzuko Jaurrietan *larre* dakar atlasak eta Aezkoako Abaurregainean *txillarra*—, *ortzadar* (Lan, Lar), *ortzantz* 'ortotsa, trumioia' (Lan, Jut, Lar), *udareondo* (Lan), *uli* 'eulia' (Lar) —eta Jutsin ere onetsi da *uli* proposamena, baina cf. *ulu* Oztibarren—, *usindatu* 'usmaka aritzea' (Jut, Lar, Ibarro) —Arnegi eta Irisarrin ere *usindatu* ageri da; Zuberoa, Amikuze eta Bardozen *senditü* ibiltzen da eta Landibarren *senditu* & *usmatzen*—, *uspel* 'leku ospela, laiotza' (Jut).

Beste hauek kontsonantez hasiak dira:

barruki & *barroki* 'ikuilua', *berdaarri* 'baratzekariak' (Lan), *biphi* (1) 'sitsa, zerrena' (Lan, Jut, Lar), *biphi* (2) 'kirika, oiloen mihiko eritasuna' (Lan, Lar) & *bipi* (Jut), *galkhatu* 'antzarak janez bete' (Jut, Lar), *ganbera* 'etxeko gela' —Amikuze eta Zuberoan *khanbe(r)a* dago, baina Garazi eta Baigorrialdean *ganbera* & *ganbara*—, *gantxigor* 'txantxigorra' (Lan, Lar) & *gaintxior* (Jut) —Gipuzkoa, Lapurdi, Nafarroa eta Zuberoako eskualde batzuetan ere bai—, *gaxtigar* 'astigarra' (Jut, Lar), *geeño* 'garainoa' (Lan, Jut, Lar), *giil* 'jaten den gibela' (Jut) —Garazin nagusitzen da: Gamarte, Uharte, Ezterenzubi eta Behorlegin dakar atlasak—, *gontz* 'atearen gontza, txoria, orpoa, txanga, bisagra' —Hazparnealdean eta Baxenabar mendebalean

kontz dago, Aturrialdean *kuntz*, Zuberoa eta Amikuzen *guntz* eta Oztibarre, Garazi eta Baigorrialdean, berriz, *gontz*—, *gooldio* ‘goroldioa’ (Lar), *hegatz* erdal ‘corbeau / alero’ (Lan, Jut, Lar), *hertze* ‘hestea’ —Zuberoan *herse* & *hertse* & *erxe* erak ditugu eta Arberoa-Oztibarren *hertze*, Garrüze, Luzaide, Arnegi eta Ezterenzubin legez; Garaziko gainerateko herrietan eta Baigorrialdean aldaera ez afrikatuak ditugu—, *hozpil* ‘pertsonek hotzbera’ (Lan, Lar), *joare* (Lar), *joa!* ‘behi edo idiak geldiarazteko agindua’ (Lan), *k(h)adera* ‘aulkia’ —Oztibarren legez, Garazi-Baigorrialdean *k(h)adera* dago, Zuberoa-Amikuzen *khaide(r)a*—, *kalopa* ‘lauhazka, galopan’ (Lan) —Baxenabar iparrean *gal-*, Jutsi eta Larzabale barne, Garazi eta Baigorrialdean, berriz, *kal-*—, *khuma* ‘zaldiaren lepoko ileak’ (Lan, Jut, Lar), *lahar* ‘sasia’ (Lar) & *laharrondo* (Jut) —baita *laphar* ere (Jut)—, *lantzar(a)* ‘xirimiria, langarra’ (Jut, Lar), *le(i)zafin* ‘liztorra’, *leuza* ‘lauza’ (Lar) —ipar Baxenabarren *ardua[z]a* mailegua dena, Bizkai-Gipuzkoetan *pizarra*, Nafarroan *lapitzarri*—, *mañatera* ‘ganbela, abereen egurrezko janlekua, hormari loturik’ (Jut, Lar), *mazuza* ‘masusta’ (Jut, Lar) —Larzabalen baita *mazusa* ere— & *mazuz* (Lan), *pekada* ‘oilagorra’, *pik(h)alozke* ‘mozteko den zuhaitzari gizakiak egin hozka’ (Jut, Lar) & *pikalots* (Lan) —proposamen onetsia—, *p(h)intxet* ‘suko kurrika, suhatza’ —Amikuze eta Zuberoan *es-*, *ex-*, *ix-* aurritzia duten aldaerak ageri dira; errate batera, Amikuzen *espintxeta*; Oztibarren bezala Garazi gehienez *pintxeta(k)* dugu, Luzaiden *pintxeta*, *tenaza* & *suats*; Bidarrain ere *suats* eta Baigorrialdean *pintzet* edo *pintxet* aldaera orokorra—, *purra-purra* ‘oilok deitzeko era’ (Lan, Jut, Lar) —hedadura handikoa da *purra* Ipar eta Hego Euskal Herrian, baina ipar Baxenabarren ez da ageri, ezta Ezterenzubi-Behorlegietan ere—, *sagarerroi* ‘trikua’ (Lar), *sasu* ‘sasia’ (Lan, Jut, Lar) —Garrüzerraino heltzen da *sasu* atlasean; Baxenabar ipar-mendebaleko herrietan *sasi* dago eta hegoaldean *sasu* nagusi da, baina Arnegi-Baigorriin *sasi* ageri da; Ibarrolako Salaberrik *sasi dakar* (1856)—, *taulen* ‘barazkien sail oso bat’ (Lan, Jut, Lar) —Zuberoan *taula*—, *xilko* ‘zilborra’ (Lan), *xita* ‘txitoa’ (Jut, Lar) & *xitandana* ‘sortu den txita multzoa’ (Lan, Lar), *zahalo* ‘makila mehea, jotzeko’ (Lan, Jut, Lar).

Gertatzen dira beste hedadura ere duen batzuk ere, ezohikoagoak direnak.

3.3. Oztibarrek eta Zuberoak partekatzen duten lexikoa

3.3.1. Oztibarreko herri batzuek eta Zuberoak partekatzen dituzten hitzak

Oztibarrek edo ibar honetako herri zenbaitek Zuberoarekin edo haren alderdi batekin, eta kasu batzuetan baita Amikuzeko herri batzuekin ere, besteak beste honako hitzok partekatzen ditu; bokalez hasiak dakartzagu lehenik:

ahan ‘oihartzuna’ (Lar), *aidukatu* ‘zain egon’ (Lan) —EHHA-ko proposamen onetsia da Landibarren eta baita *haiduru* Baigorriin ere; Ibarrolan ez digute *aiduru* herrikotzat eman—, *alhagi(a)* ‘bazkalekua’ (Izu, Jut, Bun), *amain* ‘amarauna’ (Jut), *ardi khunde* ‘ardi jendea: ardiak, ahariak, artzarrak...’ (Jut) —zaldietan ere *khunde* ibiltzen da (Bun, Jut)—, *arraga* ‘marrubia’ (Jut, Lar) —Bardoze eta Amikuzen ere bai; Landibarren *arrega*—, *arren* ‘beraz’ (Jut) —literaturan Ipar Euskal Herriko mendebaleragoko idazleetan ere ageri da, baina sendotasunez ekialdean ibili da eta ibiltzen ere da orain; Bourciezek Ibarrolan dakar—, *asto k(h)otxo* ‘asto arra’ (Lan, Lar), *eauntsi* ‘jardun’ (Jut, Hoz), *ekhi* ‘eguzkia’ (Jut, Lar) —cf. *ekitara* (Jut), eta baita *iruzki* eta *iguzki* ere (Jut); Hoztan “ekhi” ezetz dioskute—, *elhurtxori* ‘*Fringilla coelebs* txoria’ (Lan) —atlaseko proposamen onetsia da eta Gamarteko *elhurtxori* ere bai; Larzabalen *neguxori* bildu da—, *ezabeki* ‘isilka, aitortu gabe’ (Jut) —hitza galduz doala diosku lekuko jutsiar

batek—, *ilharteka* ‘leka’, erdal ‘haricot vert / judia verde’ (Lan, Jut, Lar) & *t(h)eka* (Jut, Lar), *inguaia* ‘bihurgunea’ (Lar), *orkhatz* ‘basahuntza’ (Jut, Lar), *orkhei* ‘egur xehatzeko enbor zatia’ (Jut, Lar), *uder* ‘zuldarra, behiaren azala zulatzen duen gaitza’ (Lan, Izu, Jut, Hoz), *uhaitz* ‘ibaia’ (Jut, Lar, Zib, Don) —Bourciezek Donaixti-Ibarren dakar— & *urhaitz* (Lar), *uzkiargitzale* ‘ipurtargia’ (Jut) —Pagolan *üzküargi*—.

Kontsonantez hasiak ditugu beste huek:

basajaun ‘kakalardoa’ (Jut, Lar) —Landibarren eta Baxenabarre gehienean *kakamarlo*, Aldude, Baigorri edo Lapurdi barne—, *beexi* ‘abere umea esnea hartzetik galeraztea’ (Lan, Jut) —Larزابalen *antzutu*—, *behota* ‘behi antzua’ (Jut, Lar), *biphila* ‘*Convulvulus arvensis* landarea’ (Jut) —Baxenabar ekialdean *luhuntz* (Jut, Lar) eta Zuberoan palatalizaturik *lühüntz(a)*, baina ipar Zuberoan *piphila* & *biphila*—, *broka* ‘arbolaren kimua, puia, begia’ (Jut, Lar), *ga[3]naxal* ‘gazanontzia, zimitza’ (Lar) —galdera ikurra darama atlasean—, *gei* ‘asmoa izatea, nahia’ —cf. *jin gei dik* (Ibarro), *jin gei duk ba holako jendea* (Jut)—, *gisala* ‘dirudienez’ (Jut, Lar, Ibarro, Hoz, Don) & *gisalat* (Hoz), *gixon* ‘etxegintzan gailurrari eusteko pean ezartzen den goitik beherako egurrezko pieza’ (Jut, Lar), *haizebeltza* ‘mendebala, zeharraizea’ (Lar), *heex* ‘gurdi gurpilaren hatza’ (Jut), *kharrika* ‘bide hertsia, inta’ (Lar), *kotera* ‘etxeko itukina’ (Lan, Lar) —Baxenabarren nagusi da *it(h)axur*, zeina Landibarre, Jutsi eta Larزابalen ibiltzen baita—, *labrika* ‘artzain txakurra’ (Lar), *laburbide* (Jut, Lar) —Baxenabar erdigunean *heĩnka(ko)bide* dago eta Amikuzen *xendra*; Landibarren *laburzka* erraten da, baina onetsi dute *heĩnka* & *heinzka* proposamena—, *losko* ‘ur putzua’ (Jut), *lunka* ‘solomoa’ (Jut, Lar) & *lonka* (Lar), *naba* ‘ibarra’ (Lar), *phalet* ‘abere adarزابala’ (Jut, Lar), *pharte on!* ‘agurreko formula’, *pera* —guk “pera” erten dugu, “madaria” erten dute Heletan eta Garazin “udaria” (Jut)—, *senditu* ‘zantzuaren gibeletik zakurra usmaka aritzea’ (Lan), *txakhoste* ‘jendeak hesia gainditzeko sistema, eskilaratxoa’ (Lar), *xotx* ‘ardiak zenbatzeko edo artaldea eratzeeko sistema’ (Jut, Lar, Bun, Ibarro), *zerrallu* ‘landare biziz egin hesia’ (Lar), *zinkha* ‘irrintzia’ (Lan, Jut, Ibarro, Don), *zizku* ‘zizka, sitsa, bipia’ (Jut).

3.3.2. Oztibarre Zuberoa eta Baxenabar ekialdearekin lotzen duten hitzak

Lehenik bokalez hasiak dakartzagu:

ahari ‘zikiroa, irendua dena’ (Lan, Jut, Lar) —Baxenabar mendebalean *zikiro* dena, Arnegi, Aldude, Baigorri, Bidarra, Armendaritze barne, nahiz eskuinaldetik Hazparneraino *aari* hedatzen den—, *ardi saldo* ‘artalde’ (Jut), *axurdun* ‘oraindik umea kendu ez dioten ardia’ (Lan, Jut, Lar), *axuri* ‘ardiaren ume jaioberria’ (Lan, Jut, Lar, Hoz) —ezker *bil(d)ots* dago Baxenabar, Lapurdi, Nafarroa, Gipuzkoako mendebal eta Bizkaian—, *elhe* ‘hitza’ (Ibarro), *ergillot* ‘bi urteko ergia, idiskoa’ (Jut, Lar), *eskusega* ‘eskuzerra’ (Lan, Jut), *izei* (Jut) —cf. mailegua: *sapino* (Lar) & *zapeñ* (Lan); Garaziko Ezterenzubin *izei*, Behorlegin *izai*—, *oihankari* ‘egurgilea’ (Jut, Lar), *ordoki* ‘leku zelaia’ (Lan, Jut, Lar) —Baxenabar ipar-mendebal eta Lapurdiko Makearaino heltzen da eta bestaldetik Garazi edo Zaraitzuraino; aldiz, ondoko Aezkoako Abaurregainean *Ordoki* etxe izena da, baina hitz arrunta *zelai* edo *eluts*, ez da *ordoki* hitza baliatzen Aezkoan—, *urdandei* ‘zerritegia’ (Lan, Jut, Lar), *uzkorno* ‘hegaztien lepahezurraren bukaera, ipurdi aldean’ (Lar) & *uzkurmo* (Jut).

Kontsonantez hasiak dira beste hauek:

baxa ‘erroitza, amildegia’ (Jut, Lar) —atlasak Baxenabarren ez dakar Behorlegin

baizik—, *behor(t)zori* *Sturnus vulgaris* txoria, erdal ‘étourneau sansonnet / estornino’ (Lan, Jut, Lar) —*behorxori* ere bildu dugu (Ibarro): *beltxa*, *xoxoa iduri*, *larrazkenean heentik badoazi*; Garazin Ezterenzubi eta Behorlegin proposamen onetsia da—, *berhil* ‘berez hil den aberearen haragia’ (Jut, Lar), *berrhondo* ‘altsuma, muskila, arrapusa’ (Jut) —Zuberoan Pagolan baizik ez dago *berrondo* eta Baxenabarren Jutsiz landa Ezterenzubin baizik ez—, *bezanbeste* konparazio partikula (Izu, Don, Hoz) —*oai etzu lehen bezanbeste* (Hoz); baina bada *bezanbat* ere: *badiat hik bezanbat hortz* (Lar); eta baita *bezain* ere: *familia bezain molde bada* (Don)—, *bideka* ‘auzolana’, *bildots* ‘ardiaren urte beteko ume urrixa’ (Jut, Lar) & *bildotx* (Lan) —Baxenabarre gehienez, Lapurdin eta Nafarroan *antxu* dena, baina Garaziko Behorlegin ere *bildots* erraten da—, *brosta* ‘sasitza’ (Lan, Lar), *giltz* (Jut, Lar), *hail* agintezkoa ‘hoa’ adieran (Jut, Lar, Ibarre) —cf. Zuberoako *abilua* ‘hoa’—, *haizoble* ‘geriza, haizearen babes’ (Jut, Lar) —Garaziko Gamarten *haizedoble*—, *k(h)aan* ‘karena, umetokia’ (Lan, Jut, Lar), *kharroin* ‘izotzaldi gaitza’ (Lan, Jut, Lar), *kusku* ‘leka’, erdal ‘haricot vert / judía verde’ (Jut) & *kuxku* (Lan, Lar), *laa!* ‘zaldia-eta geldiarazteko egin oihua’ (Lan, Lar) —Jutsiko lekukoak *geldi dakar*—, *larrutu* ‘amildegian behera joan’ (Jut, Lar), *lauhazka* ‘zaldia galopean’ (Jut) & *lauazka* (Lar), *lekaxin(a)* ‘ziza horia, *Cantharellus cibarius*’ (Lan, Jut, Lar), *luhuntz* ‘aihena, lurruntza, *Convulvulus arvensis* landarea’ (Jut, Lar) —Jutsin baita *biphila* ere, ipar Zuberoan legez—, *mahunga* ‘ibaian arrantzu egiteko sarea’ (Lan, Lar), *manthar* ‘behiak lepotik dilindan duen larru plegua’ (Jut) & *lepamantar* (Lan) & *papomanthar* (Lar) —Zuberoan *lephomanthar*—, *mihimen* ‘zumea’ (Lan, Jut, Lar), *pandola* ‘hormako ordularia’ (Jut) & *pendol* (Lan), *sabresega* ‘eskuzerra’ (Lar), *tirant* ‘etxearen murru batetik besteraino doan zurezko pieza horizontala’ (Jut) & *tiant* (Lar), *trantxa* ‘urdaizazpikoa’ (Lar), *trenkasega* ‘arpana, trontza’ (Jut, Lar) —Landibarren *trontxasega*—, *-tze* atzizkia zuhaitz mota izendatzeko —Donaixtin *mertxikatze*, *mizpiratze*, *pikotze* edo *sagartze* ditugu; cf. *hurtze*, *gaztañatze* eta *saartze* (Lar); EHHA-k Garaziko Gamarten *intzaurtzia* dakar; bestalde, erdibidean kokatzen den Oztibarren bada *-ondo* atzizkia ere: *saarrondo* (Lar), *urritzondo* (Don) eta Ibarrolan *gaztañaonduak zahartiak* bildu dugu; berebat, Landibarren *saarrondo* eta Jutsin *saharrondo* ditugu; Garazi-Baigorrialdean ere *sa(g)arrondo* ibiltzen da—, *zabald* ‘atea ireki’ (Jut) & *zaaldu* (Lan, Lar) —Baxenabar mendebalean nagusi da *ideki* eta Lapurdin *ireki*; *sabald* & *zabald* Bizkaian, Gipuzkoako mendebalean eta Nafarroako mendebalean ditugu ere—, *zeinu* ‘kanpaia, kanpaikada’ —(Ibarro, Don); Ibarrolako Salaberrik *zeinhu*—, *zerratu* ‘atea herts’ (Lan, Jut, Lar) —*hetsi* ibiltzen da mendebalera—, *zerren* ‘sitsa, pipia’ (Jut, Lar) —Zuberoan ibiltzen da sendo *zerren*, Baxenabarren Ezterenzubin ageri da eta Baigorri eta Gamarteko lekukoek ere onetsi dute; Bardozen *zerna* ageri da eta Euskal Herriko mendebalean *seren*—, *zoladura* erdal ‘plafond / techo, cielo raso’ (Jut, Lar), *zoleta* ‘hormaren gainean dagoen zur luze horizontala, teilatuaren zurezko egiturari eusteko’ (Jut, Lar) —mendebalera *zapeta* & *zapetadura* ageri dira—, *zuraitz* ‘zuhaitza, arbola’ (Lar).

Ohar baten beharrean da *elge* ‘alorra’ hitza.

3.3.3. Oztibarreko herri batzuek eta Zuberoak partekatzen dituzten aldaerak

Zuberoarekin batera partekatzen ditu aldaerok Oztibarreko herri batzuetako euskarak eta usu baita Amikuzerekin ere; hona lehenik bokalez hasiak:

aheri ‘behiaren nafarrerria, maingueria’ (Lar) —Zuberoako *aheja*-ren kide da; aldiz, Jutsiko *ahoeria* aski orokorra da Baxenabarren—, *aingera* ‘aingira’ (Jut), *arra-* ‘berriz’ aurizkia

—*arraaxuri* ‘amak sasoinen bigarren axuria egitea’ (Jut), *arrabesta* ‘jaia errepikatzea’ (Jut), *arrahaur* ‘biloba’ (Jut, Zib), *arraikhusi* (Ibarro), *arrajn* ‘itzuli’ (Ibarre, Don), *arrasar* (Ibarro); XIX. mende bukaerako Bourciezen parabolan ere ageri da: *arraphiztu* (Ibarro) & *araphiztu* (Donaixti-Ibarre), *arrajn* (Izu, Ibarro); Oztibarre ondoko Gamarten bildu du EHHA-k *arrajn*—, *arrain* ‘amuarraina’ (Lar) —*amarrain* bildu da Jutsi eta Landibarren; Nafarroa Garaiko Pirinioetan ere ‘amuarraina’ da *arrai*—, *asto ume* (Jut) —Larzabalen *asto* dakar atlasak eta Oztibarrez peko ibarretan *asto pullo* edo *astokume*, baina Gamarten *asto ttipi*, Amikuzeko Arrüetan bezala—, *azazkulu* ‘behiaeren apatxak, aztaparrak’ (Lan) —cf. Zuberoako *azüzkülü*; ez da urrun Garaziko *azazkal* ere—, *eautsi* ‘jaitsi’ (Lar) —cf. Zuberoan *ehaitsi* Urdiñarbe, Altzai, Altzürükü, Pagola edo Santa Grazin—, *erra* aditzoina ‘erre’ (Lar) & *errazen* (Lar) & *erraziz* (Jut), *eskapi* ‘ihes egin’ (Lar) & *espaki* (Jut, Lar), *e[z]naurtu* ‘hausnarrean egin’ (Jut), *exker* ‘ezkerra’ (Arh, Jut) —baina *ezker* (Bun, Hoz, Izu, Lar)—, *ezari* ‘ezarri’ (Hoz), *ián astian* ‘iragan astean’ (Lar), *ihautiri* ‘ihauteria’ (Jut, Lar), *ikhatxero* & *ikhatzero* ‘ikazkina’ (Lar), *ithain* ‘akaina, lakasta’ (Jut, Lar) —Landibarren *ithuiñ*, Armendaritzen *lithoi*, Izturitzen *lithoin* eta Beskoitze-Makean *litoin* ditugu eta Irisarriko lekukoak *lithoi* onetsi du; badarabilte *lak(h)asta* ere (Lan, Jut, Lar), Garazi, Baigorrialde eta Lapurdiko alderdi gehiagotan legez—, *olha* (Jut) —baina Oztibarrekoea da *etxola* ere—, *Omia Sendore* ‘domusantu eguna’ (Lan) —Jutsin *Omia Saindu* eta Larzabalen *Omnia Seindu*; Baigorrialdean eta Garazi gehienez *Omia Saindu*—, *ohit* ‘oroitu’ —*enuzu ohit* (Ibarro, Hoz), *ohit nuzu* (Lar); Garaziko Ezterenzubini *orhoit niz* & *ohit niz* dakartza lekukoak (EHHA)—, *ooldio* ‘goroldioa’ (Jut), *ozader* ‘ortzadarra’ (Jut) —Landibarre, Larzabale, Garazi eta Baigorrialdean *(h)ortzadar* eta Aldude-Bidarraietan igurzkari: *orzadar*—, *ukhen* (Lar) —baina guztiz nagusitzen da *ukhan* Oztibarren—, *urzo* ‘usoa’ (Jut, Lar) —baina Hoztan *urtzo*—.

Hona kontsonantez hasten diren aldaeren zerrenda:

bahuts ‘habuina, ahoko lerdea’ (Jut), *bardin* ‘berdin’ (Jut) —iraganean hedadura handia zuen, Etxeparek zerabilen eta Iruñerrian Joakin Lizarragak eta egun Nafarroa Garaiko Aezkoan darabilte; Amikuzen Oragarren bildu dugu eta Bourciezek Landibarren; aldiz, Ibarrolan *berdin* entzun dugu eta diotenez *bardin* ez da ibiltzen—, *bazko* (Jut), *bena* ‘baina’ (Jut), *ber* —*ber gauzendako* erakoetan (Jut)—, *bitre* ‘beira’ (Jut), *busta* —*busti*-ren aditzoina— (Jut, Lar), *-gerren* aldaera ordinala (Arh, Ibarre, Lan, Lar) —baina *-garren* erarekin batean (Ibarre, Lar)—, *gorda* aditzoina ‘gorde’ (Lar) & *gordatzin* ‘gordetzen’ (Arh, Bun, Lar), *gorphitz* (Jut, Lar) & *gorpitzan* (Lan) —izan ere 1782ko *Alphonsa Rodriguez* itzulpenean *gorpitz* nagusi da; cf. Zuberoako *khorphitz* (Larrasket); cf. *gorphutz* ere (Lar)—, *guntz* ‘atearen gontza, txoria, orpoa, bisagra’ (Lar) —cf. *gontz* ere (Lan, Jut, Lar)—, *haxkora* ‘aizkora’ (Jut), *hütxa* ‘arropa sartzeko kutxa’ (Jut), *jilufri* ‘krabelina’ (Lan, Lar) —oztibartarrek Zuberoa mugako herrien gisa egiten dute: Pagolan [3]iluflea eta Urdiñarben [3]iroflea darabilte, aldiz, gainerateko Zuberoan *ælle* dago; Baxenabar hegoaldean *julufre* & *julufri* ibiltzen da—, *khima* ‘zaldiaeren lepoko ileak’ (Jut) —Zuberoan gima eta Baxenabar ekialdean *k(h)uma* den aldetik—, *kontre* & *kontreko* (Jut) & *kuntre* (Lar) —baina bada *kontra* ere (Lar)—, *k(h)ukula* ‘hegaziaren gandorra’ (Lan, Lar) —Baxenabarren nagusi diren *kukulusta* (Jut) & *kukulosta* (Lar) eta *kukulasta* (Lan) ere ibiltzen dituzte; Garazi gehienez ere *kukulusta*—, *khunde* ‘espezia’ (Jut) —*zaldi khundiaindako* (Jut) & *subekundia* (Jut)— & *khundu* (Lar) —gizon *khundu*, emazte *khundu*—, *leixarrondo* ‘lizarra’ (Lar) —baita *leizar* ere (Lar); cf. Zuberoan *lexar*—, *nahar* ‘laharra, sasia’ (Lan, Jut) —Zuberoa eta Amikuzen bezala; cf. *lahar* (Lar) &

laphar & *laharrondo* (Jut); Baigorrialdean *lapar(rondo)* eta Garazin *lahar* & *elorri*; Ezterenzubini *laphar* & *laparrondo* eta Lapurdin ere *lap(h)ar*—, *pallote* ‘zerriaren omoplatoa’ (Lar) —Zuberoan nagusi da *pallot*—; *sendo* ‘sendaturik’ —*hua erori orduko behia sendo zun* (Lar)— & *sendotzen* ‘sendatzen’ (Hoz), *suskandil(a)* ‘surangila’ (Lan, Jut, Lar) —hitz arteko *k* hori Zuberoan sortu berrikuntza da: cf. xiberotarren *süskandea*; Baxenabarren Amikuzen eta Oztibarren baizik ez da ageri *-k-* hori; Nafarroa Behereko hego-mendebal eta hego-ekialdean zatiketa gardenik nekez onesten duen aniztasunezko *continuum*-a ageri zaigu: Gamarten *suangila*, Behorlegin *sugeaingir*, Ezterenzubini *sugaingil*, Uharten **sugangil*, Arnegin *subebandi*, Luzaiden **sugebandil*, Baigorriin *subeaingil*, Alduden *subaundil* eta Bidarrain *subemangil*—, *-tarsun* atzizkia, *zurthai* ‘zureria, etxegintzan zurezko pieza guztien multzoa’ (Jut) & *zurtaia* (Lan) —Zuberoan eta Amikuzen bezala; Baigorrialdean *zureri* aldaera dago—.

Jutsin *zalhe* dakar Videgainen corpusak (1989: 1203): *beroa bitzen eta zalhe*, baina adiera ez da argi; Oztibarren *zalhu* baizik ez dugu bildu, *zalhe-z* galdegin dugu eta lekuko guztiek ezezkoa eman digute, berena *zalhu* dela (Lan, Jut, Lar, Zib, Don).

3.3.4. Oztibarre Zuberoa eta Baxenabar ekialdearekin lotzen duten aldaerak

antzera ‘antzara’ (Lan, Jut, Lar) —Amikuzen bezala; Armendaritze, Irisarri, Baigorrialde eta Garazin *antzara*, baina Gamarten *antzera*—, *artei* ‘neguan ardiak gauez etxe ondoan gordetzeko lekua’ (Jut, Lar), *be* ‘behia edo idia aitzinera joan dadin errana’ (Jut, Lar), *bihikatu* ‘garandu, aletu’ —Garaziko Gamarten *biikatu*, baina Behorlegi, Ezterenzubi eta Baigorrialdean *bihitu*—, *burkhi* ‘urkia’ (Lar) —baita Ezterenzubi eta Behorlegin ere—, *darthu* ‘zuhaitzaren altsuma, ernamuina’ (Jut) —baita Garaziko Gamarte-Ezterenzubietan ere—, *errai* ‘zerriaren birika’ (Jut, Lar), *fruta* (Lan, Jut) & *fruta* (Lar) —Lapurdi eta Baxenabar mendebalean *fruitu*—, *giano* ‘zerriaren hestegorria’ (Jut, Lar) —Nafarroako hainbat eskualdetan *iranoi*—, *ihaurgei* ‘abereen azpigarria ukuiluan’ (Lan, Jut, Lar), *ihizlari* ‘ehiztaria’ (Jut, Lar) —Zaraitzuko Jaurrietan ere *izlari*—, *khadantxerri* ‘sabelaldiko txerrikume ttipiena’ (Lar) & *kaantxerri* (Lan, Jut), *migantxa* ‘urruza gaztea, miga baino gazteagoa’ (Lan, Jut, Lar) —ondoko Gamarten ere bai—, *mosko* ‘hegatzien mokoa’ (Lan, Jut, Lar), *pheldo* ‘menta’ (Jut, Lar) —Zuberoan *meldo* & *meldū*—, *segazahi* ‘zerrazahia’, *zerrallu* ‘egurrez egin hesia’ (Lan, Jut, Lar) —Jutsin baita *hesi* ere; Garazi-Baigorrietan *zerradura* ageri da, baina Hergaraiko Behorlegin *zerrallu*-rekin batean; Zuberoa zatiturik dago, *zerrallū* & *zerrado*, biak ibiltzen dira—, *zitzer* ‘kazkabarra, txingorra’ (Lan, Jut).

3.4. Goitiko ibarretako mintzoari so

3.4.1. Hitzak

Sail honetako hitzak Oztibarren eta goitixeago Amikuzen bilduak dira, baina ez dute hedadura handirik; gainera, ez ditugu Oztibarrez peko ibarretan entzuten:

artzaiñizar ‘artizarra’ (Lan), *dala* ‘teilatuko ura jaisteko hodia’ (Lan, Jut, Lar), *ingisatu* ‘antzarak janez bete’ (Lan) —cf. *galkhatu* (Jut, Lar)—, *kookatra* ‘sortu den txita multzoa’

(Jut), *kuduiñ* ‘irasagarra’ (Lan), *mando* ‘delako behi *nymphomane*’ (Lan, Jut, Lar), *otsonaharlili* ‘otsolaharra, basaarrosa’ (Jut) —Zuberoan *basaarro*[*ž*]atze, Amikuzen *otsonahar*; Baxenabarren *otsolahar* edo *basaarrosa* nagusi dira—, *urde hiltze* (Lan, Jut, Lar), *xamango* ‘txongoa, txungurra’ (Lan) & *xamalgo* (Lar), *zeru xahar* ‘atertzean ikusten dena’ (Lar) —baita Gamarten ere—.

3.4.2. Aldaerak

Sail honetako Oztibarreko aldaerak Amikuzeko eskualdean ere ageri zaizkigu eta ez dira hedadura handikoak; gainera, ez ditugu Oztibarrez peko ibarretan entzuten:

astaña (Lar, Ibarro) —Lapurdiko itsasaldean eta Zaraitzuko Jaurrietan ere bada *astaña*; Larzabalekoa da *asto urriza* ere; Jutsin *asto eme*, Landibarren *asto urriza* eta Garazi nahiz Baigorriin *asto eme*, baina Gamarten *astu urruxa* eta Alduden *asto urriz*—, *auhari* ‘afaria’ (Ibarre) & *auari* (Zib) —Ibarrolako Salaberrik legez; Amikuzen Oragarren eta Labetzen bildu dugu; Haritxelharrek zioenez, Iholdi alderdian *ahuaria* & *ahualdu* erraten da (1963: 61), baina Arberoako Armendaritzen galdeginik *afari* eman digute—, *gakho* ‘hil ondoren urdea tilintatzeko’ (Jut, Lar), *gapuñ* ‘kapoia’ (Lan) & *gaphuin* (Lar) —hegoaldera eta mendebalera *k-* dago Bastida, Baigorri, Irisarri, Arnegi eta Uharten; Amikuzen *gaphuñ* & *kaphuin* dakartza atlasak Arrüetan, baina Garrüze eta Arbotin *g-*; Bithiriñan *gaphuñ* bildu dugu—, *haxot* ‘egur sorta’ (Lan, Jut) & *belhar haxot* (Zib, Don), *heaztei* erdal ‘corbeau / alero’ (Lan), *ilhar xehe* ‘ilarra’ —Landibarreko proposamen onetsia—, *ilharroski* ‘ainarra, txilarra, ilarrea’ (Lan), *klosko* ‘ur putzua’ (Lar), *kootz* ‘gorostia’ (Lan) —baina Larzabalen *goosti* eta Jutsin *gorosti*; Garazi eta Baigorrialdean ere *g-* egiten da, baina Amikuze eta ipar Zuberoan *k-*—, *mitre* ‘berina’ (Lan, Lar), *pazko* (Lan, Lar), *ulu* ‘eulia’ (Lan, Jut, Ibarre), *xilkhoi* ‘zilborra’ (Jut, Lar).

4. Zenbait ondorio

EHHA-ren alderdi lexikoa aztertutik ondorio batzuk atera ditzakegu: Oztibarreko hitzekiko eta hauen aldaera fonikoekiko hainbat adibidetan Landibarre bereiz da; herri hau historikoki kasik ez da Oztibarre eta orografikoki ere Ipharlatzeko lepoaz bestaldera dago. Eskualdekoen artean Landibarre da Baxenabar mendebaleko eta are inoiz Lapurdiko joeretara ere gehien lerratzen den herria, geografikoki ulergarri denez.

Baxenabar hegoalderat Garaziko mintzoarekin batean —eta usu are Baigorrikoarekin ere— hitz eta aldaera multzo handiak partekatzen dituzte oztibartarrek, baina ohargarri da Garaziko emaitza lexikoetan ez dagoela guztizko batasunik: Garaziko ekialdea eta mendebala ez dira berdin, aldea dago lexikoan Hergaraitik ezkererat joanez gero. Eta bestalde, jakingarri da badirela ele eta aldaera franko Baxenabarre hegoaldean ibiltzen direnak, Garazin —edo Garazin eta Baigorriin— baliatzen direnak, baina Oztibarren ezagutzen ez dituztenak.

Datuen eta emaitzen arabera, apala da Oztibarrek eta Amikuzek partekatzen duten lexiko eskusiboaren maila, baina bien eskusiboak ez diren hitz eta aldaera partekatuak ugari dira eta uler daitekeenez, gainera, Baxenabar ekialdean edo Zuberoan ere ibiltzen dituzte hitz eta aldaerok: alderdi lexikoan Oztibarre eta Amikuze ez dira berdinak, baina item lexiko eta aldaera ugaritan batera doaz.

Oztibartarrek —edo Oztibarreko herri batzuek— eta zuberotarrek hitz eta aldaeretan partekatzen dutena anitz da; cf. § 3.3.1., 3.3.2., 3.3.3. eta 3.3.4. Halaber, Baxenabar ekialdeko gainerateko euskaldunekin batean oztibartarrek partekatzen duten lexikoa ere ugari da, usu hitz

eta aldaera hauek Zuberoakoez desberdinak badira ere. Baxenabar ekialdeko iparrak, Oztibarrek, Baxenabar ekialdeko hegoaldeak eta Zuberoak parteka lezaketen lexikoa ere aztertu beharko litzateke, zenbat den eta aldaera foniko horiek noizkoak diren, baina franko ñabardura egin beharko genuke gai honetaz eta luze joko luke, beste egokiera bat bilatu beharko da honetarako.

Aurkeztu ditugun emaitzek ez dakarte Oztibarreko lexikoaren azterketa osorik, baina hein batez bederen erakusgarri dira. Eskualdean honelako atalkako edo osoagoko lan gehiago eginez, gaindituz has gaitezke alderdi honetako mintzoaz artean ukan dugun ezagutza apala. Bidean gaindi Baxenabarreko nahiz Ipar Euskal Herriko euskalkiez emeki-emeki argitasun haboro erdietsiz joanen gara.

5. Erreferentziak

- Aurrekoetxea, Gotzon & Xarles Videgain (arg.), 2004, *Haur prodigoaren parabola Ipar Euskal Herriko 150 bertsiotan*. Bilbo: UPV/EHU.
- Barandiaran, José Miguel. 1955. Notas sobre la vida pastoril en Ibarre. *Anuario de Eusko Folklore* 15. 39-46.
- _____. 1982-3. Materiales para un estudio del pueblo vasco en Urepel. *Anuario de Eusko Folklore* 31. 9-30.
- Epelde, Irantzu. 2003. *Larresoroko euskara*, doktoretza tesi argitaragabea. UPV/EHU.
- Euskaltzaindia. 2008-14. *Euskal Herri Hizkeren Atlasa [EHHA]*, lehen sei liburukiak. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Haritzelhar, Jean. 1963. Textes folkloriques de la vallée de Baigorry. In *Actas del Tercer Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos*. Girona, 1958, 51-73. Zaragoza: Instituto de Estudios Pirenaicos. Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Montoya, Estibalitz. 2004. *Urdazubi eta Zugarramurdiko euskara*, Iruñea: Nafarroako Gobernua.
- Salaberri Ibarrolakoa. 1856. *Vocabulaire de mots basques bas-navarrais*. Traduits en langue française. Baiona: Lamainière.
- Videgain, Xarles. 1989. *Le vocabulaire de l'élevage en pays d'Oztibarre*. Contribution aux archives de l'oralité basque. Université de Bordeaux III, doktoretza tesi argitaragabea, lau liburuki.